

S

Domácí násilí v České republice

Připravily
Veronika Králová
Eliška Lipková
Sabina Landovská
Viktorie Vondráčková
Nela Kozáková
Ludmila Rašková

Úvod

Domácí násilí, označované též pojmem intimní partnerské násilí, představuje komplexní fenomén, který zatěžuje nejenom jednotlivce jím zasažené, nýbrž i celou společnost, a to hned na několika odlišných rovinách - psychologické, sociální, ekonomické či právní. Domácí násilí ze své podstaty nezahrnuje pouze pachatele a oběť/přeživší, katastroficky dopadá i na jejich další rodinu, přátele, kolegy, známé a paradoxně i na další a jim cizí osoby, které svým smýšlením a chováním přebírají a dále vytváří celospolečenské nastavení. Tento problém nelze ve společnosti přecházet, neboť jeho řešení vyžaduje systémovou změnu, která bude vycházet z jasného postoje vůči násilí a která bude prevenci a redukcí domácího násilí vnímat jako prioritu.

Konkrétně v České republice je sice systém na první pohled formálně a teoreticky připraven případy domácího násilí řešit, nicméně prakticky na mnoha místech selhává. Naší motivací je snaha poukázat na tento vážný nedostatek a tím podnítit celoplošnou debatu na téma násilí obecně. Cílem této práce je proto především detailní zmapování příčin nefunkčnosti tohoto systému a navržení kroků, které by bylo možné v této oblasti učinit, aby stávající systém fungoval lépe.

Abychom dokázali problém domácího násilí efektivně řešit a potírat, je třeba na něj pohlížet z mnoha úhlů pohledu. Tomu nahrávalo mimo jiné i multidisciplinární složení našeho týmu - coby studentky práv, sociologie a psychologie jsme se každá dle naší specializace dívaly na problém odlišnou optikou. Tyto náhledy jsou z hlediska obsahu shrnuty dále v textu. Multidisciplinarita našeho týmu nám umožnila vytvořit koncepci domácího násilí, která se opírá o poznatky z několika vědních oborů, jejichž syntéza nám umožnila nahlédnout fenomén domácího násilí ze všech jeho stran.

1. Část právní

Na co jsme se zaměřily

Právní stránka se věnuje jak přijaté legislativě, tak i její aplikaci soudy.

Domácí násilí je posuzováno dle § 199 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku. Toto ustanovení popisuje trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí. Pachateli, jež se dopouští týrání osoby blízké nebo jiné žijící s ním ve společném obydlí, hrozí trest odnětí svobody v rozmezí od šesti měsíců po čtyři léta. Pojem týrání byl definován rozsudkem R 20/2006, dle kterého zlé nakládání s osobou blízkou nebo jinou osobou žijící s pachatelem ve společném obydlí vyznačující se vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti a určitou trvalostí, které tato osoba pociťuje jako těžké příkoří.

Co nefunguje

Největším problémem je asi roztříštěnost právního zakotvení domácího násilí do několika (13/14 zákonů), které jednotně nedefinují domácí násilí. Zároveň se celospolečenská stigmatizace tématu projevuje jak v legislativě přijímané zákonodárci, která na domácí násilí pohlíží z velmi konzervativního pohledu, tak i v aplikaci zákonů do praxe. Soudcovské rozhodování je nejednotné a stává se, že je ovlivněno celospolečenským náhledem na téma (například sekundární viktimizací). Z judikatury pak vychází velmi mírné tresty za kruté domácí násilí. Celospolečenská nechuť k řešení domácího násilí pak reflektuje neochotu politiků ratifikovat Úmluvu Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí tzv. Istanbulskou úmluvu, což je zásadní instrument chránící přeživší domácího násilí. Jedním z problémů je také nedostatečné proškolení právních subjektů, které se věnují řešení domácímu násilí jako jsou například státní zástupci či soudci.

Co funguje

Velkým plusem České republiky je, že například narozdíl od Ruské federace je domácí násilí kriminalizováno, čímž je stigmatizováno a hledí se na něj jako zavrženíhodné. Přeživší se tedy může domáhat odškodnění soudní cestou. Stejnětak je přeživším poskytnuta ochrana - pachatel je vykázan na určitou dobu z bytu a proti pachateli může být zahájeno trestní stíhání, které může skončit potrestáním viníka. Během řešení domácího násilí je také kontaktovat intervenční středisko, které by přeživší mělo poskytnout prvotní právní a sociální pomoc.

Jak by to bylo možné zlepšit

Největší prioritou pro zlepšení situace přeživších v České republice by mělo být přijetí Úmluvy Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí - tzv. Istanbulské úmluvy, která by pomohla změnit systém řešení domácího násilí na institucionální úrovni a díky ní by mohly být řešeny výše zmíněné nedostatky. + ZASADIT SE O MULTIDISCIPLINÁRNÍ SPOLUPRÁCI, KTERÁ BUDE TOUTO ÚMLUVOU OFICIÁLNĚ ZAŠTÍTĚNA A STÁTEM PODPOŘENA

2. Část sociologická

Na co jsme se zaměřily

V rámci sociologického náhledu na problematiku domácího násilí jsme se zaměřily na oblast společenské sféry. To jak z obecného pohledu kultury, tradic a veřejného mínění, tak ze strany primárních sociálních jednotek, tedy rodiny.

Co nefunguje

Nejprve bychom se zaměřily na problémy společenské sféry.

Začaly bychom oblastí kultury a tradic. Jde o zaběhlé vzorce jednání, které se po generace předávají. A to formou buď ústní, tedy opakovanými frázemi a jinými vyjádřeními, která podporují genderové stereotypy, tak samotným konkrétním jednáním, které je opakováno dalšími generacemi. Oba způsoby spolu zákonitě souvisí. Jsou jimi utužovány mýty a stereotypy, které ve společnosti panují a tvoří veřejné mínění. To je často bagatelizující vůči problematice domácího násilí. Takový přístup je často sdílen přes média, která vytváří hlavní komunikační kanál dnešní vyspělé společnosti.

I rodina je propojena s mýty a stereotypy. To zejména přes zobrazování tradičních rolí, které může podporovat vnitřním nastavením. Problémem je také nedostatečná komunikace o problematice v rámci rodin, která neučí vytváření osobních hranic.

Co funguje

Co naopak ve společnosti považujeme za funkční? Média – můžou být i osvětovou platformou.

Jak by to bylo možné zlepšit

Za nutné považujeme větší mediální adekvátně zpracované a odborné pokrytí tématu domácího násilí. Tento krok považujeme za klíčový k posunu společenského vnímání a veřejného mínění k lepšímu, tudíž k vnímání tristnosti tématu domácího násilí. Velkou roli také hrají vzdělávací instituce, kde je zapotřebí zavést preventivní vzdělávání o tématu domácího násilí. Na vysoké škole při získávání specializace a odbornosti je také zapotřebí osvěta a odborné vzdělávání o tématice, jelikož vysoká škola může nepokrytím tohoto tématu reprodukovat bagatelizaci, sekundární viktimizaci a stereotypní pohled na domácí násilí v pozdějších profesích studentů.

3. Část psychologická

Na co jsme se zaměřily

Domácí násilí se projevuje motivací pachatele mít nad obětí naprostou kontrolu, získává si tak nad ní pocit moci, ze kterého cítí uspokojení. V současnosti se do povědomí lidí dostává také pojem intimní partnerské násilí, které je známo především v zahraničí, ale pomalu si nachází své místo i v českém slovníku. Rozlišujeme různé formy násilí. Nejčastěji si asi všichni představí fyzické a psychické násilí, které je však hojně doplněno o sexuální nebo ekonomické násilí. Velkou roli hraje také sociální izolace, která znemožňuje, při rozhodnutí o odchodu, aktivaci sociálních kontaktů, které by oběti mohli pomoci v tranzitním období. Domácí násilí se odehrává, pokud jsou splněny 3 typické znaky, a to výskyt násilí, opakování a dlouhodobost a asymetrie ve vztahu. Ve veřejném prostoru můžeme často slyšet názory, že si oběť může za všechno sama, jelikož není nic jednoduššího, než-li ze vztahu odejít. Málokdo si však uvědomuje všechny okolnosti, které domácí násilí obklopují a jsou s ním spojena. Jak u pachatele, tak u oběti můžeme zaznamenat různé rizikové faktory, které mohou být do jisté míry pomyslnými vykičnickými v anamnéze. Zaměřit se můžeme především na historii násilí v rodině nebo blízkém okolí, abúzus drog nebo situační a přitěžující faktory. Naopak s pomocnými faktory při řešení domácího násilí se často setkáme v zastoupení státu. Můžeme si zmínit například policii české republiky, ospod a částečně také intervenční centra.

Co nefunguje

Jelikož se nad domácím násilím dlouhou dobu přivíraly oči je, nemáme dostatek vyškolených a v této oblasti osvícených lidí. Pokud už se najde někdo, kdo by chtěl oběti nebo dětským svědkům domácího násilí pomoci, je často zmatený a nemá dostatek informací, kam se obrátit, a vlastně ani neví, jak s obětí o tématu hovořit. Odborníci svým jednáním oběť bohužel často druhotně zraňují (sekundární viktimizace), čímž prohlubují jejich negativní rozpoložení jakož i nedůvěru v nalezení spravedlnosti a pomoci.

Pokud se jedná o intimní partnerské násilí je do celé situace zapojen OSPOD, který jedná podle Cochemského modelu. Podle tohoto modelu se zaměstnanci snaží o dohodu mezi rodiči. To v případě, že byla oběť vystavena domácímu násilí není vhodné, jelikož pachatel má stále určitou moc, i v případě, že spolu partneři již nežijí.

V České republice je nedostatek krizových lůžek a azylových domů, jejich užívání je značně limitované. Chybí zde zařízení čistě pro mužské oběti domácího násilí. Podobný nedostatek představuje koncentrace míst pomoci zejména ve větších městech, což opět snižuje šanci obětí na obdržení adekvátní pomoci.

Intimnímu partnerskému násilí jsou často přítomny děti, které jsou buď moc malé na to, aby takové situaci rozuměly, bojí se a snaží se zážitky vytěšňovat. Pokud jsou v domácnosti starší děti buď se přidávají na stranu oběti a snaží se ji chránit, nebo se připojí na stranu násilníka a napodobují jeho chování. Změny v chování dítěte se často projeví ve škole například zhoršeným prospěchem, zvýšenou agresivitou/pasivitou nebo psychosomatickými problémy. Škola si často interpretuje takové chování jako zlobení a dítě trestá, aniž by se snažila najít důvod dané změny.

Co funguje

Policie České republiky využívá při příjezdu k rušení domácího klidu dotazník SARA DN, ve kterém je 10 otázek, které policistům mohou pomoci určit, zda se nejedná o domácí násilí. Část sboru

je také školená psychology a specialisty, aby věděli, jak postupovat, pokud jsou přivoláni k domácímu násilí a jak mají komunikovat s obětí popřípadě dalšími svědky.

Na vybraných školách probíhají nejrůznější osvětové či preventivní programy, které cílí na postoje nejmladší generace.

Neziskové organizace se velmi zasazují o reformu zákona. Rozjíždějí akce, které mají pomoci přiblížit problematiku domácího násilí širšímu publiku. Samy pak nabízejí obětem psychologickou, sociální či právní pomoc, případně je odkazují na další možnosti pomoci, např. na psychoterapii atd.

Se vzrůstající pozorností věnované problematice domácího násilí se setkáváme i s nárůstem finančních zdrojů, které jsou vyčleňovány. V České republice hojně využíváme podpory Evropských fondů, které se snaží o snižování ekonomických a sociálních rozdílů v Evropském hospodářském prostoru. Díky těmto finančním prostředkům vznikají osvětové filmy do škol, rozjíždí se vzdělávání sociálních pracovníků odborníky třeba právě z Norska, nebo se mohou vylepšovat a zvětšovat již existující intervenční centra.

Jak by to bylo možné zlepšit

Měli bychom se snažit o navázání kontaktů s odborníky z jiných zemí, jelikož některé země jsou na tom například s metodologií lépe, mají víc zkušeností a také už své osvědčené metody. Rozhodně by pomohlo lepší financování ze strany státu, díky kterým by mohly nabídku svých služeb rozšířit, čímž by oslovily více žadatelů z řad obětí. Podobně by své služby mohly expandovat i do dalších měst. Finance by též mohly plynout do rozšíření nabídky nejrůznějších školení pro odborníky z řad psychologů, sociálních pracovníků, zdravotníků, soudců či policistů. Tyto výcviky by bylo vhodné zavést plošně, opakovaně (např. u příslušníků PČR, u nichž dochází k velké fluktuaci pracovní síly) a u některých profesí jejich splnění přímo vyžadovat.

Závěr

Účast v soutěži nám dala možnost spojit konkrétní poznatky z různých okruhů do jednoho kompaktního celku a rozklíčovat vztahy, které ve společnosti panují. Téma domácího násilí je sociálně těžké, na které se vyskytují ve společnosti často radikálně odlišné názory. Pomocí mapování jsme se pokusily udělat krok k objektivnějšímu pohledu a uvědomit si i zdánlivě nejasné souvislosti.

I z praktického hlediska se jednalo o výzvu. Sladit organizaci šestičlenného týmu s velkým množstvím jiných aktivit nebyla jednoduchá záležitost. Dala nám ale zkušenost spolupráce s novými lidmi, možnost aplikace poznatků studovaného oboru a zažití nových způsobů myšlení a práce.

Hlavním bodem ale zůstává možnost pracovat v této oblasti dál a měnit oblasti systému, které jsme shledaly jako nefunkční. Jedná se o výzvu pro společnost, kterou se můžeme i vlastními silami snažit posouvat a měnit k lepšímu.